

Arweiniad i Ysgolion

**Asesu a Rheoli Risgiau:
Plant sy'n Dangos Ymddygiad Heriol**

**Gwasanaeth Cynhwysiant a Mynediad
Rhondda Cynon Taf**

Ionawr 2012

Cynnwys

1 Beth yw ystyr risg ac asesu risg?

2 Asesu risg

3 Lleihau risg

4 Mesurau rheoli risg

5 Dull cytunedig

6 Hyfforddiant staff

7 Gwerthuso

Atodiadau:

1 Opsiynau o ran lleihau risg

2 Cynllun rheoli ymddygiad cytunedig

3 Cyfathrebu strategaeth rheoli risg yr ysgol

4 Hyfforddiant staff

5 Gwerthuso strategaeth rheoli risg yr ysgol

Asesu a Rheoli Risgiau ar gyfer Plant sy'n Dangos Ymddygiad Heriol

Cyflwyniad

Dylid darllen yr arweiniad canlynol ar y cyd ag *Ymyriad corfforol cyfyngol: defnyddio grym rhesymol i atal a rheoli plant a phobl ifanc*. (Polisi Cyngor Rhondda Cynon Taf www.rctmoodle.org).

Cafodd y ffurflen asesu a rheoli risg sydd wedi'i chynnwys yn y ddogfen hon ei pharatoi i gynorthwyo athrawon, cynorthwywyr cynnal/cymorth dysgu, ac oedolion eraill sy'n gweithio mewn ysgolion, ac mewn darpariaethau arbenigol i wella arferion mewn perthynas ag asesu a rheoli'r risg a gyflwynir gan ddisgyblion sydd ag ymddygiad difrifol o heriol. Gallai'r risg fod i'r disgyblion eu hunain, i ddisgyblion eraill, i athrawon, i oedolion eraill, neu i eiddo.

1 Beth yw ystyr 'risg' ac 'asesu risg'?

Ystyr 'risg' yw unrhyw amgylchiadau a allai arwain at ganlyniadau andwyol i'r plentyn neu i eraill. Gall risgiau godi mewn perthynas â nifer o ffactorau, megis y trefniadau gofal iechyd a chymorth cymdeithasol i'r plentyn; y rhyngweithio rhwng y plentyn a'i amgylchedd; effaith uniongyrchol ymddygiad(au) a gyflwynir gan y plentyn; a mesurau ac ymyriadau a ddefnyddir i leihau, cyfyngu, neu reoli'r risgiau a gyflwynir i'r plentyn ac i eraill. Proses yw asesu a rheoli risg sy'n cynorthwyo staff ac eraill i ystyried materion risg, i weithredu'n rhesymol, ac i ddysgu o'r hyn sy'n digwydd mewn arferion bob dydd. Mae asesu a rheoli risg yn golygu, gan mwyaf, y canlynol:

- Defnyddio'r hyn sy'n hysbys, yng ngoleuni profiad, i lunio barn resymol ynghylch materion risg.
- Pwysu a mesur opsiynau a chymryd risgiau rhesymol.
- Cymryd camau i weithredu ystod o wahanol ddulliau i ddiogelu plant. Trwy weithio yn y ffordd hon, bydd modd gwneud penderfyniadau, a chymryd camau gweithredol, at y dibenion hyn:

- Cyfyngu ar lefel y risg cynhenid i blant ac eraill.
- Mentro'n ofalus i ehangu profiad y plentyn, a sicrhau'i fod/bod yn gwneud y gorau posibl o'i botensial/photensial unigol.
- Osgoi risgiau afresymol i'r plentyn hwn ac i blant eraill.
- Sicrhau bod y strategaethau a ddefnyddir i ymateb i ymddygiad heriol yn rhesymol, ac yn gymesur â'r risgiau a gyflwynir gan yr ymddygiad.

Bydd strategaeth asesu a rheoli risg yn cynorthwyo staff i wneud penderfyniadau ynghylch yr hyn y gellir yn rhesymol ei wneud i gyfyngu ar risgiau. Ar yr un pryd, bydd o help iddyn nhw baratoi ar gyfer adegau pan fydd pethau'n mynd o chwith. Mae modd rhagweld ymddygiadau heriol yn aml iawn, hyd yn oed os gall hi fod yn anodd rhagweld pryd yn union y byddant yn digwydd, neu raddfa'r her a gyflwynir ganddynt. Fel rheol gyffredinol, dylai ysgolion:

- Ymchwilio i'r rhesymau y bydd plant yn ymddwyn mewn ffyrdd sy'n peri ac achosi risg a pherygl.
- Ceisio deall y ffactorau sy'n dylanwadu ar yr ymddygiad.
- Cydnabod yr arwyddion rhybuddio sy'n dangos bod ymddygiad y plentyn yn dechrau ymgodi.
- Datblygu'r sgiliau ar gyfer rheoli sefyllfaoedd anodd mewn ffordd gymwys a sensitif. Dylid pennu'r mesurau a gytunir ar gyfer rheoli risgiau a adnabyddir mewn cynllun rheoli ymddygiad cytunedig ar gyfer y plentyn unigol. Yn ogystal â hyn, bydd modd defnyddio asesu a rheoli risg mewn sefyllfaoedd argyfwng pan fydd risgiau annisgwyl nad oes modd eu rhagweld yn digwydd.

2 Asesu risg

Mae asesu risg yn golygu ystyried risg gwirioneddol, a risg posibl hefyd. Dyma'r camau allweddol:

- **Asesu'r cyd-destun ar gyfer risg** – ceisio rhagweld sefyllfaoedd lle mae risgiau yn digwydd, neu lle gallent ddigwydd. Er enghraifft, lle gallai disgyblion deimlo'n rhwystredig, lle mae disgyblion yn agos i ffyrdd agored, ar gludiant neu gerbydau, neu mewn lleoedd sy'n orlawn o bobl.
- **Asesu tebygolrwydd** – ceisio amcangyfrif pa mor debygol yw hi y bydd y sefyllfa o risg yn digwydd, a ph'un ai yw unrhyw anaf neu niwed yn debygol iawn o ddigwydd, yn debygol o ddigwydd, neu'n annhebygol o ddigwydd.
- **Asesu difrifoldeb** – ceisio barnu'r math o anaf a niwed a allai deillio o ganlyniad. Er enghraifft: tagu, cleisio, gwaedu, ysigo, torri esgyrn, straen, gofid, ac ati.

Rhagdybir yma y bydd yr ysgol yn defnyddio'r ffurflen asesu a rheoli risg (gweler atodiad 1).

Pan fydd y risgiau wedi'u hasesu, dylid cofnodi pob un yn unol â gofynion perthnasol, megis polisïau'r Awdurdod Lleol neu'r Ysgol. Os credir bod risgiau yn rhy ddifrifol i'r plentyn neu i eraill, mae'n bosibl y bydd yr ysgol angen defnyddio fframweithiau ac offer asesu risg ffurfiol, megis 'Pum cam i asesu risgiau' yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch (www.hse.gov.uk/pubns/indg163W.pdf).

3 Lleihau risg

Mae lleihau risg yn gofyn am archwilio opsiynau rheoli risg, gan ystyried manteision a diffygion pob opsiwn i'r plentyn, i'r staff, ac eraill sy'n gysylltiedig. Ar ôl pwysu a mesur yr opsiynau, mae'n bosibl y bydd rhai yn anaddas; bydd modd diystyru'r rhain. Bydd hynny, fel arfer, am fod eu heffaith yn annigonol, neu am fod gormod o ddiffygion ganddynt. Dylid cadw cofnod o opsiynau o ran lleihau risg a gafodd eu harchwilio a'u diystyru, yn ogystal â'r rhai a fabwysiadwyd, ar gyfer pob disgybl (gweler Atodiad 2). Dylai lleihau risg gynnwys:

- Mesurau rhagweithiol i roi cymorth effeithiol i'r plentyn ac i atal anawsterau rhag ymddangos.
- Ymyriadau cynnar er mwyn rhoi cymorth i'r plentyn mewn sefyllfaoedd anodd, ac i osgoi problemau.
- Mesurau cynlluniedig ar gyfer rheoli'r plentyn, ac eraill, mewn modd diogel pan fydd problemau anochel yn codi.

Mewn amgylchiadau pan fydd pryderon y gallai'r opsiynau o ran lleihau risg sy'n cael eu hystyried arwain at risg i'r disgybl, ac i eraill, fe fyddai'n ddoeth i ysgolion geisio cyngor gan gyrrff eraill. Gallai'r rhain gynnwys:

- Y Bwrdd Lleol Diogelu Plant (LSCB) ar gyfer pryderon mewn perthynas â phlant
- Yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch ar gyfer pryderon mewn perthynas â staff ysgol ac eraill.
- Ymgynghorwyr meddygol
- Ymgynghorwyr cyfreithiol
- Gwasanaeth addysg a/neu wasanaethau cymdeithasol yr Awdurdod Lleol

4 Mesurau rheoli risg

Dylid seilio'r mesurau a ddewisir i atal risgiau rhag digwydd, i reoli risgiau a pheryglon sy'n codi, ac i ymateb i anafiadau a niwed sy'n digwydd, ar werthusiad llawn o bob un o'r holl opsiynau rheoli risg. Wrth gytuno ar y strategaeth rheoli risg, mae'n bwysig i fod yn eglur parthed risgiau cynhenid

- a fydd yn parhau i fodoli, hyd yn oed ar ôl i'r strategaeth gael ei gweithredu;
- y gellir eu lleihau drwy weithredu'r strategaeth;
- y gellir eu hatal drwy weithredu'r strategaeth;
- sy'n gynhenid yn y strategaeth.

Dylai'r mesurau rheoli risg cytunedig fod yn sail i gynllun rheoli ymddygiad y plentyn ac i strategaeth rheoli risg yr ysgol. Dylid cofnodi pob un o'r holl benderfyniadau a wneir ynghylch opsiynau rheoli risg, yn unol â gweithdrefnau'r ysgol. Wrth ddewis a dethol gweithdrefnau rheoli risg ar gyfer cynllun rheoli ymddygiad y plentyn ac ar gyfer strategaeth rheoli risg yr ysgol, dylai ysgolion gynnwys rhieni, neu'r rheiny sydd â chyfrifoldeb rhiant. Bydd y ddwy ochr yn elwa ar ddull o'r fath; bydd modd i rieni archwilio mesurau ar gyfer cynorthwyo'u plant o fewn cyd-destun ehangach, a bydd ysgolion yn darganfod pethau a allai gael eu diystyru fel arall.

Fe ddylid, yn ogystal â hynny, ymgynghori â gweithwyr proffesiynol o asiantaethau eraill yn ystod proses penderfynu'r opsiynau gorau er mwyn dileu, lleihau neu gyfyngu ar y risg, heb osod cyfyngiadau afresymol ar y plentyn, ar blant, ar staff yr ysgol, neu ar eraill, neu roi eraill mewn risg afresymol. Er y bydd yr adeiladau a'r adnoddau sydd ar gael yn dylanwadu ar y dewis o ba strategaeth i'w defnyddio, ni ddylid gosod plant, yn enwedig y rheiny sy'n fregus, i ffwrdd o oruchwyliaeth uniongyrchol gan oedolion fel rhan o unrhyw strategaeth rheoli ymddygiad.

Os digwydd bod anghydfodau neu bryderon ynghylch y mesurau a ddefnyddir, byddai'n ddoeth i ysgolion geisio am gyngor gan y bobl neu'r cyrff a restrir yn yr adran flaenorol. (Gweler Atodiad 3)

5 Dull cytunedig

Ar ôl i'r cynllun rheoli ymddygiad a'r strategaeth rheoli risg gael eu cytuno, dylid eu rhannu â phob un o'r rheiny sy'n gyfrifol am weithredu'r cynllun neu am fonitro'i effaith. Bydd hyn yn gymorth i'r rheiny sy'n gysylltiedig wybod sut y mae'r plant i gael eu cynorthwyo a'u cefnogi a pham; pa ymddygiadau sydd i gael eu rheoli a sut; a pha fesurau lleihau risg sydd i'w defnyddio a phryd (gweler Atodiad 4). Bydd modd rhannu'r strategaeth rheoli risg drwy grwpiau trafod, drwy gyfarfodydd, a thrwy gylchredeg gwybodaeth. Dylid rhoi gwybod i'r rhain, ymhlith eraill:

- y plentyn;
- rhieni'r plentyn, neu'r rhai sydd â chyfrifoldeb rhiant;
- aelodau o'r tîm addysgu, neu aelodau eraill o staff yr ysgol;
- gweithwyr proffesiynol eraill sy'n ymwneud â'r plentyn, timau amddiffyn plant; ac
- asiantaethau eraill. Dylai ysgolion gadw cofnod o'r rheiny sy'n derbyn gwybodaeth am y strategaeth.

6 Hyfforddiant staff

Pan fydd y cynllun, a'r strategaeth rheoli risg, wedi cael eu rhannu gyda'r rheiny sy'n gweithio gyda'r plentyn, ac yn ei gynorthwyo a'i gefnogi, dylid rhoi ystyriaeth i allu a medr y staff i weithredu'r strategaeth. Dylid penderfynu pa hyfforddiant a allai fod yn angenrheidiol cyn gweithredu'r strategaeth. Bydd llwyddiant wrth weithredu'r strategaeth yn dibynnu ar hyfedredd, medrusrwydd, medrau, cymhwysedd, ac arbenigedd y staff. Dylai cofnodion yr ysgol ddangos yr anghenion hyfforddi a nodwyd o ganlyniad i'r strategaeth,

a sut y darparwyd hyfforddiant i alluogi'r staff i'w gweithredu. Os yw'n amlwg fod anghenion hyfforddi arwyddocaol neu sylweddol gan rai o'r staff, dylid addasu gwaith gweithredu'r strategaeth rheoli risg hyd nes y bydd hyfforddiant staff perthnasol wedi cael ei ddarparu. Mewn rhai amgylchiadau, bydd angen hyfforddiant staff fel mater o frys, er mwyn cael gweithredu'r strategaeth heb oedi (gweler Atodiad 5).

7 Gwerthuso

Dylai ysgolion adolygu mesurau asesu a rheoli risg yn rheolaidd. Dylid rhoi gwybod am bob gwerthusiad o gynlluniau a strategaethau, a'u cofnodi yng nghofnodion yr ysgol. Bydd y rhain yn gwneud cyfraniad pwysig i lywio cynllunio yn y dyfodol, ac i wella arferion bob dydd. Os bydd lefel y risg o'r fath fel bod angen defnyddio grym rhesymol er mwyn atal y disgybl, dylid rhoi ystyriaeth ofalus i bolisi Cyngor Rhondda Cynon Taf ar **Ymyriad Corfforol Cyfyngol: defnyddio grym rhesymol i atal a rheoli plant a phobl ifainc**. Bydd yn ofynnol i gyflwyno cofnod manwl o'r digwyddiad i Wasanaeth Cynnal Ymddygiad Rhondda Cynon Taf ar gyfer pob digwyddiad o ymyriad neu ymyrraeth gorfforol. Mae manylion y ffurflen hon i'w gweld yn y ddogfen bolisi o eiddo Cyngor Rhondda Cynon Taf y cyfeirir ati uchod.

Atodiad 1

Asesiad Risg: Plant sydd ag Ymddygiadau Heriol

Enw'r ysgol:		Enw'r disgybl:		Dyddiad geni:	
---------------------	--	-----------------------	--	----------------------	--

Adnabod Risg a	
A yw'r risg yn botensial neu'n wirioneddol?(A oedd digwyddiad eisoes?)	
Rhestr o'r rhai a effeithir gan y risg	
Asesu Risg	
Ym mha sefyllfaoedd fydd y risg yn digwydd fel arfer?	
Pa mor debygol yw hi y bydd y risg yn codi?	
Os yw'r risg yn codi, pwy sy'n debygol o gael anaf neu niwed?	
Pa fathau o anafiadau neu niwed sy'n debygol o ddigwydd?	
Pa mor ddifrifol yw'r canlyniadau a deilliannau andwyol, niweidiol, neu anffafriol?	

Asesiad wedi'i gwblhau gan:

Enw:		Swydd:		Llofnod:		Dyddiad:	
-------------	--	---------------	--	-----------------	--	-----------------	--

Lleihau Risg

Enw'r ysgol:		Enw'r disgybl:		Dyddiad geni:	
---------------------	--	-----------------------	--	----------------------	--

Opsiynau o ran lleihau risg			
Mesurau	Opsiynau posibl	Manteision	Anfanteision
Ymyriadau rhagweithiol i atal risg			
Ymyriadau cynnar i reoli risg			
Ymyriadau ymatebol yn sgil deilliannau anffafriol			

Wedi'i gwblhau gan:

Enw:		Swydd:		Llofnod:		Dyddiad:	
-------------	--	---------------	--	-----------------	--	-----------------	--

Atodiad 3

Cynllun Rheoli Ymddygiad Cytunedig a Strategaeth Rheoli Risg yr Ysgol

Enw'r ysgol:		Enw'r disgybl:		Dyddiad geni:	
---------------------	--	-----------------------	--	----------------------	--

Ffocws y mesurau	Mesurau i'w defnyddio	Lefel y risg Anfanteision
Ymyriadau rhagweithiol i atal risg, gan gynnwys agweddau amgylcheddol (sŵn, pobl, newidiadau, gweithgareddau a chyfathrebu)		
Ymyriadau cynnar i reoli risg		
Ymyriadau ymatebol yn sgil deilliannau anffafriol (er enghraifft, tawelu, rhyngweithio ar lafar / di-eiriau, ailgyfeirio, adleoli)		

Cytunwyd gan:

Rhiant/cynhaliwr:		Perthynas â'r plentyn:		Llofnod:		Dyddiad:	
Aelod o staff:		Swyddogaeth:		Llofnod:		Dyddiad:	

Cyfathrebu strategaeth rheoli risg yr ysgol

Enw'r ysgol:		Enw'r disgybl:		Dyddiad geni:	
---------------------	--	-----------------------	--	----------------------	--

Cynlluniau a strategaethau wedi'u rhannu â:	Dull cyfathrebu	Dyddiad gweithredu

Wedi'i gwblhau gan:

Enw:		Swydd:		Llofnod:		Dyddiad:	
-------------	--	---------------	--	-----------------	--	-----------------	--

Hyfforddiant staff

Enw'r ysgol:		Enw'r disgybl:		Dyddiad geni:	
---------------------	--	-----------------------	--	----------------------	--

Anghenion hyfforddi a nodwyd	Hyfforddiant a ddarparwyd er mwyn diwallu anghenion	Dyddiad cwblhau'r hyfforddiant

Wedi'i gwblhau gan:

Enw:		Swydd:		Llofnod:		Dyddiad:	
-------------	--	---------------	--	-----------------	--	-----------------	--

Atodiad 6**Gwerthuso strategaeth rheoli risg yr ysgol**

Enw'r ysgol:		Enw'r disgybl:		Dyddiad geni:	
---------------------	--	-----------------------	--	----------------------	--

Mesurau a bennwyd	Effeithiolrwydd wrth fod yn gefn i'r plentyn	Yr effaith ar risg
Ymyriadau rhagweithiol i atal risg		
Ymyriadau cynnar i reoli risg		
Ymyriadau ymatebol yn sgil deilliannau anffafriol		

CAMAU GWEITHREDU AR GYFER Y DYFODOL**Gwerthuswyd gan:**

Enw:		Swydd:		Llofnod:		Dyddiad:	
-------------	--	---------------	--	-----------------	--	-----------------	--